

Anne-Babaların Duygusal Sosyalleştirme Davranışları İle Okul Öncesi Çocukların Sosyal Becerilerinin Analizi

Zarife Seçer ¹, Nihan Karabulut ²

Öz

Bu araştırmada anne ve babaların duygusal sosyalleştirme davranışları ile okul öncesi çocukların sosyal becerileri incelenmiştir. Araştırmaya, 185 (%51) erkek, 178 (%49) kız çocuk olmak üzere 363 çocuk ve bu çocukların anne ve babaları dâhil edilmiştir. Araştırmada veri toplama aracı olarak, “Çocukların Olumsuz Duygularıyla Baş etme Ölçeği” ve “Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği” kullanılmıştır. Veriler, Çok Değişkenli Varyans Analizi ve Çoklu Regresyon Analizi teknikleri kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda, çocuğun cinsiyeti ve anne-babanın eğitim düzeyine göre anne-babaların duygusal sosyalleştirme davranışlarının farklılaştığı bulunmuştur. Araştırmada ayrıca anne ve babaların duygusal sosyalleştirme davranışlarının okul öncesi çocukların sosyal becerilerinin anlamlı birer yordayıcısı olduğu sonucu da elde edilmiştir. Araştırma sonuçları doğrultusunda, anne ve babalara çocukların olumsuz duygularını sosyalleştirme ile ilgili eğitimler verilmesi önerisinde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler

Duygusal sosyalleştirme davranışları

Okul öncesi çocuklar

Sosyal beceriler

Makale Hakkında

Gönderim Tarihi: 26.01.2015

Kabul Tarihi: 21.12.2015

Elektronik Yayın Tarihi: 23.03.2016

DOI: 10.15390/EB.2016.4378

Giriş

Buck'un (1985) teorisinde duyguların; değerlendirme tarafından yapılandırılan özel amaçlı işleyen sistemler ve deneyim tarafından yapılandırılan genel amaçlı işleyen sistemler arasında gerçekleşen gelişimsel-etkileşimci bir bakış açısından ele alındığı görülmektedir. Çocuk için duygularını ifade etmek karışık bir süreçtir. Öğretmenler, akranlar, ebeveynler gibi farklı sosyalleştirme araçları tarafından oluşturulmaktadır (Horner ve Wallace, 2013). Özellikle erken çocukluk döneminde anne/babalar birinci sosyalleştirme araçlarıdır (Gerhardt, 2014). Anne babalar çocuklarının duygu kontrolünü, ifadesini ve anlamasını etkilemektedirler. Bu etki, aile içindeki duygusal iklim, duygunun ifadesi, etkileşim esnasında anne-babada bıraktığı etki gibi dolaylı yollardan veya duyguların tartışılması, duygulara gösterilen tepkiler aracılığıyla doğrudan gerçekleşmektedir (Denham, Mitchell-Copeland, Strandberg, Auerbach ve Blair, 1997; Eisenberg, Cumberland ve Spinrad, 1998; Valiente, Fabes, Eisenberg ve Spinrad, 2004). Anne-babalar, çocukla oynarken, sakinleştirirken ve disipline ederken çoklu bağlamda duyguları tartışabilmektedirler. Bu durum çocukların sosyo-duygusal yönden iyi olmasını sağlamaktadır (Root ve Rubin, 2010).

¹ Necmettin Erbakan Üniversitesi, Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi, Okul Öncesi Eğitimi ABD, Konya, Türkiye, zsecer@konya.edu.tr

² Elazığ İl Millî Eğitim Müdürlüğü, Elazığ, Türkiye, nhnkrblt87@gmail.com

Gelişim psikolojisi literatüründe, sosyal öğrenme süreci olarak incelenen duygu sosyalleştirme, çocukların duygu ve deneyimlerine anne-babaların gösterdiği tepkiler olarak ele alınmaktadır (Eisenberg vd., 1998). Erken sosyo-duygusal gelişim, anne-baba-çocuk etkileşimleri, duygu sosyalleştirme gibi süreçler yoluyla oluşmaktadır (Brophy-Herb vd., 2011). Özellikle hayatın erken döneminde duygu sosyalleştirmenin sosyo-duygusal gelişimde önemli bir etkiye sahip olduğu söylenebilir.

Konu ile ilgili yapılan araştırmalar (Baker, Fenning ve Crnic, 2011; Güven ve Erden, 2013; Horner ve Wallace, 2013; Yağmurlu ve Altan, 2010) incelendiğinde, duygu sosyalleştirmenin; 3 olumlu (duyguya odaklı, duygu ifadesini kolaylaştıran, problem odaklı), 3 olumsuz tepki (küçümseyici, cezalandırıcı ve ebeveynde sıkıntı) olmak üzere 6 kategoride ele alındığı görülmektedir. Olumlu tepkiler, 1-Duyguya odaklı tepkiler; çocuğun duygusal olarak uyarıldığı durumlarda annenin, çocuğunu daha iyi hissettirme girişimlerini ve desteğini, 2-Duygu ifadesini kolaylaştırıcı tepkiler; annenin çocuğa duygusunu ifade etmesi konusundaki yardımlarını ve cesaretlendirmesini, 3-Problem odaklı tepkiler; annenin çocuğu duygusal olarak zorlayan sorunu çözmesine yardımcı olacak girişimlerini kapsamaktadır. Olumsuz tepkiler ise 1-Küçümseyici tepkiler; çocuğun duygusal tepkisinin önemini azaltmayı, 2-Cezalandırıcı tepkiler; çocuğun ifadesini sözel ya da fiziksel cezalarla karşılamayı, 3-Ebeveynde sıkıntı; çocuğun olumsuz duygusunu üzüntü ile karşılamayı kapsamaktadır.

Çocukların duygusal yeterliklerinin gelişimini desteklemeyi amaçlayan duygu sosyalleştirme süreci, çocukların özellikleri (yaş, cinsiyet, mizaç vb), anne-babaların özellikleri (cinsiyet, genel ebeveynlik stilleri, duygu ile ilgili inançlar vb), kültürel faktörler (duygu ile ilgili normlar, değerler, cinsiyet kalıp yargıları vb) ve içinde bulunan ortamdan etkilenmektedir (Eisenberg vd., 1998; Friedlmeier, Corapci ve Cole, 2011; Root ve Rubin, 2010). Yapılan araştırmalarda, anne-babaların çocuklarının cinsiyetine bağlı olarak duygu sosyalleştirme tepkilerinin farklılaştığı görülmektedir (Garner, Robertson ve Smith, 1997). Örneğin, anne-babalar kızları ile konuşmalarında duygulardan daha fazla bahsetmekte (Root ve Rubin, 2010), olumsuz duyguları ile ilgili (üzgün gibi) konuşmakta ve bu duyguları desteklemektedirler (Denham, Bassett ve Wyatt, 2010). Diğer yandan erkek çocuklarının olumsuz duygularını ise reddetmektedirler (Sperling, 2012). Özellikle cinsiyet farklılıklarını vurgulayan araştırmalar, bu durumun kültürün içinde yer alan değer ve normlar ile ilgili olduğunu ileri sürmektedir (Brody, 1999; Root ve Rubin, 2010; Underwood, Coie ve Herbsman, 1992). Örneğin, Amerikan kültüründe kolej yaşındaki çocuklar arasında üzgün olma ve içsel kayıpların ifade edilmesi kadınsı olarak görülmekte ve bu duyguları gösteren erkekler aynı duyguları gösteren kızlardan daha fazla olumsuz olarak algılanmaktadır (Siegel ve Alloy, 1990). Ayrıca okul öncesi dönemdeki erkek çocuklarda, öfke ve saldırganlık gibi duygular kabul görürken korkma, üzgün olma ve mutsuzluk gibi duygular kız çocuklarda kabul görmektedir. Birnbaum, Nosanchuk ve Croll'a (1980) göre duyguların ifadesi için gerekli olan kurallar cinsiyete göre farklılaşmaktadır. Çocuklar bu kuralları erken yaşlarda anlamaktadırlar. Okul öncesi dönemdeki çocuklar, öfkenin erkekler için, üzgün olma ve korkma duygularının ise kızlar için uygun olduğunu bilmektedirler.

Araştırmacılar, anneler ve babalar arasında duygu sosyalleştirme davranışları ile ilgili fark olduğunu ileri sürmektedirler. Diğer bir deyişle, anneler çocuklarının duyguları hakkında daha fazla konuşmakta ve olumsuz duygulara daha fazla olumlu tepkiler göstermektedirler (Denham vd., 2010). Yani, anneler çocuklar üzgün olduğunda duygu ifadesini kolaylaştıran ve problem odaklı tepkiler, babalar ise küçümseyici ve cezai tepkiler göstermektedirler (Cassano, Perry-Parrish ve Zeman, 2007).

Okul öncesi dönemdeki çocukların olumsuz duyguları ile anne-babaların tepkilerinin incelendiği araştırmalarda (Denham vd., 1997; Havighurst, Wilson, Harley, Prior ve Kehoe, 2010); anne-babanın destekleyici tepkileri ile çocukların duygu düzenlemesi, duygu farkındalığı, duyguyu anlamayı içeren sosyo-duygusal yeterliklerinin gelişimi arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Diğer yandan, anne-babanın destekleyici olmayan tepkileri ise çocukların sosyo-duygusal gelişimlerini olumsuz etkilemekte, düşük duygusal bilgiye ve duygu düzenleme becerisine neden olmaktadır. Özellikle okul öncesi dönemdeki çocukların annelerinin olumlu tepkileri

çocukların duygularla ilgili farkındalığını arttırmaktadır (Warren ve Stifter, 2008). Annelerin duyguya ve probleme odaklı tepkileri, erkek çocukları için sosyo-duygusal yeterlik ve rahatlama davranışları ile ilgiliyken, cezai ve küçümseyici tepkileri ise düşük düzeyde sosyo-duygusal yeterlik ile ilişkilidir (Eisenberg, Fabes ve Murphy, 1996; Jones, Eisenberg, Fabes ve Mackinnon, 2002). Ayrıca anne ve babanın cezai tepkileri, erkek çocuklarda içselleştirilmiş davranış bozukluklarına yol açmaktadır. Çocuğun mizacı ve cinsiyeti, anne-babanın duygu sosyalleştirme ve çocuğun içsel davranış sorunları arasındaki ilişkinin önemli araçlarıdır (Engle ve McElwain, 2011). Diğer bir deyişle, anne-babaların duygu sosyalleştirmesi çocukların sosyal yeterlikleri ve davranış sorunları ile ilişkili olup, çocuklarla ilgili değişkenlerden de bağımsız değildir (Hastings ve De, 2008).

Araştırmanın ikinci değişkeni olan okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal becerileri ile ilgili literatür incelendiğinde, sosyal becerilerin gelişiminde yetişkinlerin model olmasının önemli bir etkiye sahip olduğu görülmektedir (Özyürek, Begde ve Yavuz, 2014). Sosyal beceriler, anne-baba ya da bakım veren kişi/kişilerle etkileşim sonucu gelişmeye başlamaktadır (Ömeroğlu vd. 2014). Anne-babaların çocuklarının cinsiyetlerine göre farklı tutumlar göstermeleri, sosyal becerileri etkilemektedir (Kapıkıran, İvrendi ve Adak, 2006). Özellikle babalar okul öncesi kız çocuklarının itaatkâr, erkek çocuklarının ise uyumsuz ifadelerine önem vermektedirler (Chaplin, Cole ve Zahn-Waxler, 2005).

Bu bağlamda, bir çocuğun sosyal becerilerinin desteklenmesi için anne ve babanın olumlu duygu sosyalleştirme davranışlarına sahip olması gerektiği söylenebilir. Bu nedenle anne ve babaların duygu sosyalleştirme davranışlarının ayrı ayrı belirlenmesi önem taşımaktadır. Diğer yandan çocuğun sosyal gelişimi kültür ile bağlantılıdır (Yağmurlu, Sanson ve Köymen, 2005). Kültürün duygu ile ilgili normları, değerleri, cinsiyet kalıp yargılarının duygu sosyalleştirme sürecindeki etkisi nedeniyle (Denham vd., 2010) konunun her kültürde incelenmesini gerektirmektedir. Oysaki anne-babaların duygu sosyalleştirme davranışlarının kültürlerarası ve alt kültürlerde farklılaştığını belirlemek için sınırlı sayıda araştırma yapıldığı görülmektedir (Friedlmeier vd., 2011; Raval, Raval ve Deo, 2013). Hastings, McShane, Parker ve Ladha'e (2007) göre anneler okul öncesi kız ve erkek çocuklarının pro-sosyal gelişimine babalardan daha fazla katkı sağlamaktadırlar. Gerhardt'e (2014) göre ise babaların etkisi göz ardı edilmektedir. Babaların etkisi ile ilgili yurt dışında sınırlı sayıda araştırma yapıldığı belirtilmektedir (Pattanakul, 2011). Türkiye'de ise konu yeni araştırılmakta olup (Atay, 2009; Ersay, 2007; Güven, 2013; Kılıç, 2014; Yağmurlu ve Altan, 2010) babalar ile ilgili henüz çalışma yapılmadığı görülmektedir.

Sonuç olarak, aile sosyal becerilerin temelini atıldığı ilk ortamdır. Anne ve baba çocuğun gelişimini ve eğitimini farklı alanlarda ve farklı düzeylerde etkilemektedirler. Oysaki okul öncesi dönemde yapılan araştırmalarda, çoğunlukla annenin çocuk üzerindeki etkisinin sınırlı olduğu, babanın etkisinin ise pek incelenmediği görülmektedir. Bu nedenle bu çalışmada, anne ve babaların duygu sosyalleştirme davranışlarının ayrı ayrı incelenmesi ve elde edilen sonuçların çocukların sosyal becerilerine etkisinin saptanması açısından önem taşımaktadır. Ayrıca konunun Türkiye'de incelenmesi literatüre katkı sağlaması, okul öncesi dönemde babanın etkisi ile ilgili araştırma eksikliğinin giderilmesi ve konu ile ilgili ileri düzeyde yapılacak araştırmalarda, araştırmacılara ışık tutması ve referans oluşturması açısından da önem taşımaktadır.

Bu nedenlerden dolayı araştırmanın amacı, anne ve babaların duygusal sosyalleştirme davranışlarının okul öncesi çocuğun cinsiyeti ve anne babanın eğitim düzeylerine göre farklılaşp farklılaşmadığı ve sosyal beceriler üzerinde yordayıcı etkisinin bulunup bulunmadığını belirlemektir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır.

1-Anne ve babaların duygusal sosyalleştirme davranışları (cezalandırıcı tepkiler, küçümseyici tepkiler, duygu ifadesini kolaylaştıran tepkiler, duygu odaklı tepkiler, problem odaklı tepkiler) çocuğun cinsiyetine göre farklılaşmakta mıdır?

2-Anne ve babaların duygusal sosyalleştirme davranışları (cezalandırıcı tepkiler, küçümseyici tepkiler, duygu ifadesini kolaylaştıran tepkiler, duygu odaklı tepkiler, problem odaklı tepkiler) eğitim düzeylerine göre farklılaşmakta mıdır?

3-Çocuğun cinsiyeti, anne ve babaların eğitim düzeyi birlikte incelendiğinde annelerin ve babaların duygusal sosyalleştirme davranışları (cezalandırıcı tepkiler, küçümseyici tepkiler, duygu ifadesini kolaylaştıran tepkiler, duygu odaklı tepkiler, problem odaklı tepkiler) farklılaşmakta mıdır?

4-Anne ve babaların duygusal sosyalleştirme davranışları (cezalandırıcı tepkiler, küçümseyici tepkiler, duygu ifadesini kolaylaştıran tepkiler, duygu odaklı tepkiler, problem odaklı tepkiler) okul öncesi çocukların sosyal becerilerini yordamakta mıdır?

Yöntem

Araştırma Modeli

Araştırma tarama modeli çerçevesinde yürütülmüştür.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu, Elazığ İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı il merkezinde bulunan ve Basit Rastgele Örnekleme Tekniği kullanılarak belirlenen resmi İlköğretim Okulları Anasınıfları ve Bağımsız Anaokullarına devam eden 363 çocuk ve anne-babalarından oluşmaktadır. Araştırmaya katılan çocukların %51'i (185) erkek, %49'u (178) kız çocuktur. Annelerin %14.9'u (54) ilköğretim, %33.6'sı (122) ortaöğretim, %51.5'i (187) üniversite mezunu olup, babaların ise %8'i(29) ilköğretim, %24'ü (87) ortaöğretim, %68'i (247) ise üniversite mezunudur. Annelerin %34.7'i (126) 20-30 yaş arası, %56.7'si (206) 31-40 yaş arası, %8.5'i (31) ise 41 yaş ve üstüdür. Babaların %14,3'ü (52) 20-30 yaş arası, %58.1'i (211) 31-40 yaş arası, %27.6'sı (100) 41 yaş ve üstüdür. Annelerin %48.8'i (177) ev hanımı, %52.2'si (186) ise çalışmaktadır. Babaların %53.2'si (193) memur, %46.8'i (170) ise diğer işlerde çalışmaktadır. Ayrıca çocukların %34.7'sinin (126) kardeşi olup, %65.3'ünün (237) ise kardeşi yoktur.

Veri Toplama Araçları

Araştırma verileri (1) Kişisel Bilgi Formu, (2) Çocukların Olumsuz Duygularıyla Baş etme Ölçeği, ve (3) Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği kullanılarak elde edilmiştir.

Kişisel Bilgi Formu: Araştırmacılar tarafından hazırlanan çocukların cinsiyeti, kardeş sayısı, anne-babaların eğitim düzeyi, yaşı, meslekleri ile ilgili durumlarını belirlemeye yönelik sorulardan oluşan bir formdur.

Çocukların Olumsuz Duygularıyla Baş Etme Ölçeği: Anne babaların duygu sosyalleştirme davranışlarını ölçmek amacıyla Fabes, Eisenberg ve Bernzweig (1990) tarafından geliştirilen çocukların yaşadığı öfke, korku, üzüntü, utanç ve hayal kırıklığı gibi olumsuz duyguları içeren 12 senaryodan oluşmaktadır. Her senaryoyu çocuğun olumsuz duygusuna yönelik 6 farklı tepki izlemektedir. Anne-babalardan her senaryoyu okuduktan sonra olası tepki seçeneklerini ne sıklıkla kullanabileceğini 5 basamakta değerlendirmesi istenir. Ölçek, probleme odaklı tepkiler, duyguya odaklı tepkiler, duygu ifadesini kolaylaştıran tepkiler, küçümseyici tepkiler, cezalandırıcı tepkiler ve ebeveynde sıkıntı alt ölçeklerinden oluşmaktadır. Orijinal ölçeğin iç tutarlılık katsayıları .69 ile .85 arasında değişmektedir. Ölçeğin Türkiye uyarlaması Altan Aytun, Yağmurlu ve Yavuz (2013) tarafından yapılmış olup iç tutarlılık katsayıları .54 ile .88 arasında değişmektedir. Araştırmada ölçeğin ebeveynde sıkıntı boyutu puanlamaya dâhil edilmemiştir.

Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği: Avcıoğlu tarafından 2007’de, 4-6 yaş arasındaki çocukların sosyal becerilerini ortaya koymak amacıyla geliştirilmiş, öğretmen görüşlerine dayalı bir ölçme aracıdır. Ölçekte yer alan 62 madde, “her zaman yapar”, “çok sık yapar”, “genellikle yapar”, “çok az yapar” ve “hiçbir zaman yapmaz” ifadeleriyle değerlendirilmektedir. Tüm ölçek için iç tutarlılık katsayısı 0.98 olarak tespit edilmiştir (Avcıoğlu, 2007). Bu araştırmada ölçekten elde edilen toplam puan kullanılmıştır.

Verilerin Toplanması

Verilerin toplanması, ikinci araştırmacı tarafından okul öncesi öğretmenleri ile işbirliği yapılarak gerçekleştirilmiştir. Araştırma verileri, 2013-2014 eğitim-öğretim yılında Elazığ İl Milli Eğitim Müdürlüğü’nden gerekli resmi izinler alındıktan ve öğretmenlerin çocukları en az bir dönem gözlemesinden sonra toplanmaya başlanmıştır. Önce, Basit Rastgele Örneklem tekniği kullanılarak seçilen okulların okul öncesi öğretmenlerine araştırma ve ölçekler konusunda detaylı bilgi verilmiş ve araştırmaya katılmayı kabul eden öğretmenlere yaklaşık 500 ölçek bırakılmıştır. Sonra, öğretmenler sınıfında bulunan çocukların anne babalarına araştırmayı anlatmış ve anne babaların araştırmaya katılma onaylarını sözlü olarak aldıktan sonra ölçekleri nasıl dolduracakları konusunda onları bilgilendirmişlerdir. Bu işlem bittikten yaklaşık 40-45 gün sonra araştırmacı ölçekleri bıraktığı okullara yeniden giderek anne-baba ve öğretmenlerin doldurduğu toplam 410 ölçeği öğretmenlerden geri almıştır. Daha sonra, araştırmacılar anne babalar tarafından doldurulan Çocukların Olumsuz Duygularıya Baş Etme Ölçeklerinin eksik/hatalı olup olmadığını kontrol ederek eksik/hatalı ölçekleri çıkarıp kalan 363 ölçeği öğretmenlerin çocuğu bir dönem gözlemleyip doldurduğu Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği ve çocukların kişisel dosyalarından elde ettikleri bilgilerle doldurulan Kişisel Bilgi Formları ile birleştirmişlerdir. En son olarak, anne-babalar ve öğretmenlerin doldurdukları ölçeklerden elde edilen veriler, istatistiksel analiz için bilgisayara aktarılmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmadan elde edilen veriler, SPSS 11.0 istatistik paket programı aracılığıyla çözümlenmiştir. Verilerin çözümlenmesinde Çok Değişkenli Varyans Analizi ve Çoklu Regresyon Analizi tekniklerinden yararlanılmıştır. Sonuçların yorumlanmasında ise 0.05 hata payı üst değer olarak alınmıştır. Çok Değişkenli Varyans Analizi, çocuğun cinsiyeti ile anne baba eğitim düzeyinin, anne ve babaların duygusal sosyalleştirme davranışları (cezalandırıcı tepkiler, küçümseyici tepkiler, duygu ifadesini kolaylaştıran tepkiler, duygu odaklı tepkiler, problem odaklı tepkiler) üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla uygulanmıştır. Gruplar arasındaki farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığını tespit etmek için Post-Hoc Tukey Testi kullanılmıştır. Anne ve babaların duygusal sosyalleştirme davranışlarının (cezalandırıcı tepkiler, küçümseyici tepkiler, duygu ifadesini kolaylaştıran tepkiler, duygu odaklı tepkiler, problem odaklı tepkiler) okul öncesi çocukların sosyal becerilerini ne derecede yordadığını belirlemek için ise Çoklu Regresyon Analizi uygulanmıştır.

Bulgular

Tablo 1’de çocuğun cinsiyeti ve annelerin eğitim düzeyine göre annelerin duygusal sosyalleştirme davranışlarına (cezalandırıcı tepkiler, küçümseyici tepkiler, duygu ifadesini kolaylaştıran tepkiler, duygu odaklı tepkiler, problem odaklı tepkiler) ait sayısal değerler verilmiştir.

Tablo 1. Çocukların Cinsiyeti ve Anne Eğitim Düzeyine Göre Annelerin Duygusal Sosyalleştirme Davranış Puanlarına Ait Tanımlayıcı İstatistik Sonuçları

Değişkenler	Cinsiyet	Anne eğitim düzeyi	n	$\bar{x}$	ss	Tukey testi
Cezalandırıcı tepkiler	Erkek	İlköğretim (1)	28	33.46	11.52	
		Ortaöğretim(2)	61	25.68	11.42	
		Yükseköğretim(3)	96	21.81	8.62	
		Toplam	185	24.85	10.80	
	Kız	İlköğretim (1)	28	28.00	11.61	
		Ortaöğretim(2)	61	27.04	10.24	
		Yükseköğretim(3)	96	21.09	8.73	
		Toplam	185	24.14	10.16	
	Toplam	İlköğretim (1)	28	30.83	11.78	1-2,1-3
		Ortaöğretim(2)	61	26.36	10.82	2-3
		Yükseköğretim(3)	96	21.46	8.66	
Küçümseyici tepkiler	Erkek	İlköğretim (1)	28	39.063	2.178	
		Ortaöğretim(2)	61	36.978	1.285	
		Yükseköğretim(3)	96	32.715	.786	
		Toplam	185	32.90	9.13	
	Kız	İlköğretim (1)	28	34.07	6.66	
		Ortaöğretim(2)	61	34.24	8.59	
		Yükseköğretim(3)	96	30.51	6.68	
		Toplam	185	32.31	7.58	
	Toplam	İlköğretim (1)	28	36.83	8.35	1-2,1-3
		Ortaöğretim(2)	61	33.29	8.94	2-3
		Yükseköğretim(3)	96	30.95	7.56	
Duygu ifadesini kolaylaştıran tepkiler	Erkek	İlköğretim (1)	28	43.32	7.01	
		Ortaöğretim(2)	61	38.98	9.24	
		Yükseköğretim(3)	96	41.27	9.21	
		Toplam	185	40.82	9.00	
	Kız	İlköğretim (1)	28	42.26	6.75	
		Ortaöğretim(2)	61	39.93	8.29	
		Yükseköğretim(3)	96	43.48	6.45	
		Toplam	185	42.08	7.31	
	Toplam	İlköğretim(1)	61	39.45	8.75	1-2,1-3
		Ortaöğretim (2)	28	42.81	6.84	
		Yükseköğretim(3)	96	42.34	8.05	

Tablo 1. Devamı

Değişkenler	Cinsiyet	Anne eğitim düzeyi	n	$\bar{x}$	ss	Tukey testi
Duyguya odaklı tepkiler	Erkek	İlköğretim (1)	28	49.46	9.43	2-3
		Ortaöğretim(2)	61	48.72	8.94	
		Yükseköğretim(3)	96	49.88	7.33	
		Toplam	185	49.43	8.20	
	Kız	İlköğretim (1)	28	48.42	8.48	
		Ortaöğretim(2)	61	47.22	8.41	
		Yükseköğretim(3)	96	50.93	6.90	
		Toplam	185	49.29	7.83	
	Toplam	İlköğretim (1)	28	48.96	8.92	
		Ortaöğretim(2)	61	47.97	8.68	
		Yükseköğretim(3)	96	50.39	7.13	
Problem odaklı tepkiler	Erkek	İlköğretim (1)	28	46.60	7.14	2-3
		Ortaöğretim(2)	61	45.73	8.24	
		Yükseköğretim(3)	96	47.88	6.71	
		Toplam	185	46.98	7.34	
	Kız	İlköğretim (1)	28	47.26	7.70	
		Ortaöğretim(2)	61	45.13	7.69	
		Yükseköğretim(3)	96	49.18	6.15	
		Toplam	185	47.51	7.14	
	Toplam	İlköğretim (1)	28	46.92	7.35	
		Ortaöğretim(2)	61	45.43	7.94	
		Yükseköğretim(3)	96	48.51	6.46	

Tablo 1 incelendiğinde anne eğitim düzeyine göre, duygusal sosyalleştirme puanlarının farklılaştığı görülmektedir. İlköğretim mezunu, annelerin cezalandırıcı tepkiler ($\bar{x}$ =30.83) ve küçümseyici tepki puanlarının ($\bar{x}$ =36.83) hem ortaöğretim mezunu annelerin cezalandırıcı tepkiler ($\bar{x}$ =26.36) ve küçümseyici tepki puanlarından ($\bar{x}$ =33.29) hem de yükseköğretim mezunu annelerin cezalandırıcı tepkiler ($\bar{x}$ =21.46) ve küçümseyici tepki ($\bar{x}$ =30.95) puanlarından daha yüksek olduğu görülmektedir. Ayrıca orta öğretim mezunu annelerin cezalandırıcı tepkiler puanları ($\bar{x}$ =26.36) ve küçümseyici tepkiler puanları ($\bar{x}$ =33.29), üniversite mezunu annelerin cezalandırıcı tepkiler ($\bar{x}$ =21.46) ve küçümseyici tepki puanlarından ($\bar{x}$ =30.95) daha yüksektir. Bunun yanında yükseköğretim mezunu annelerin duygu ifadesini kolaylaştıran tepki puanları ile ($\bar{x}$ =42.34) orta öğretim mezunu annelerin duygu ifadesini kolaylaştıran tepki puanlarının ($\bar{x}$ =42.81) ilköğretim mezunu annelerin duygu ifadesini kolaylaştıran tepki puanlarından ($\bar{x}$ =39.45) daha yüksek olduğu görülmektedir. İlaveten üniversite mezunu annelerin duyguya odaklı tepkiler ($\bar{x}$ =50.39) ve problem odaklı tepkiler puanlarının ($\bar{x}$ =48.51), orta öğretim mezunu annelerin duyguya odaklı tepkiler ($\bar{x}$ =47.97) ve problem odaklı tepkiler puanlarından ($\bar{x}$ =45.43) daha yüksek olduğu görülmektedir.

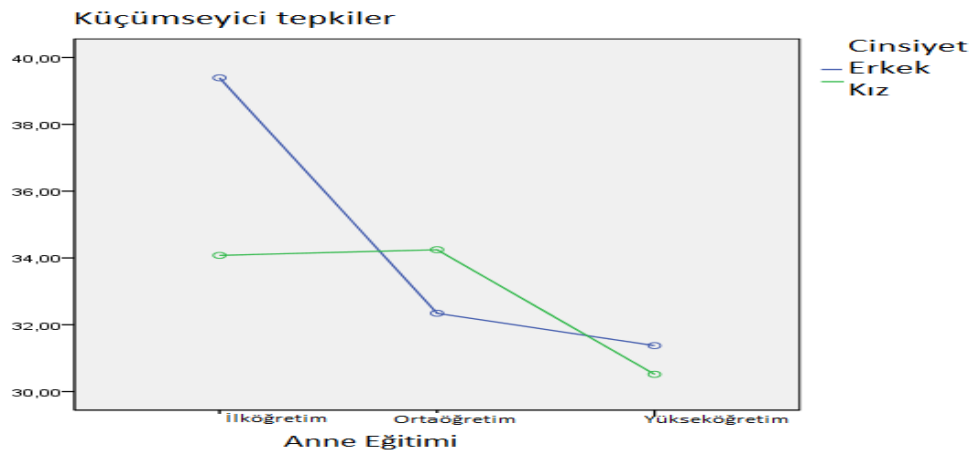
Tablo 2’de okul öncesi çocukların cinsiyeti, annelerin eğitim düzeyi, cinsiyet ve anne eğitim düzeyi etkileşimine göre annelerin duygusal sosyalleştirme davranış (cezalandırıcı tepkiler, küçümseyici tepkiler, duygu ifadesini kolaylaştıran tepkiler, duygu odaklı tepkiler, problem odaklı tepkiler) puanlarının farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin Çok Değişkenli Varyans Analizi sonuçları verilmiştir.

Tablo 2. Cinsiyet, Eğitim Düzeyi, Cinsiyet ve Eğitim Düzeyi Etkileşimine Göre Annelerin Duygusal Sosyalleştirme Puanlarına İlişkin Çok Değişkenli Varyans Analizi Sonuçları

Varyans kaynağı	Bağımlı değişkenler	F	p	Wilks' Lambda	p
Cinsiyet	Cezalandırıcı tepkiler	1.843	.175	1.524	.182
	Küçümseyici tepkiler	2.160	.143		
	Duygu ifadesini kolaylaştıran tepkiler	.527	.469		
	Duygu odaklı cevaplar	.270	.603		
	Problem odaklı cevaplar	.282	.596		
Anne eğitim düzeyi	Cezalandırıcı tepkiler	21.678	.000	6.071	.000
	Küçümseyici tepkiler	11.331	.000		
	Duygu ifadesini kolaylaştıran tepkiler	5.624	.004		
	Duygu odaklı tepkiler	3.538	.030		
	Problem odaklı tepkiler	7.035	.001		
Cinsiyet*anne eğitim düzeyi	Cezalandırıcı tepkiler	2.220	.110	1.254	.253
	Küçümseyici tepkiler	3.750	.024		
	Duygu ifadesini kolaylaştıran tepkiler	.889	.412		
	Duygu odaklı tepkiler	1.045	.353		
	Problem odaklı tepkiler	.661	.517		

Analiz sonuçları incelendiğinde, anne eğitim düzeyine göre cezalandırıcı tepkiler ($F=21.678$, $p<.000$), küçümseyici tepkiler ($F=11.331$, $p<.000$), duygu ifadesini kolaylaştıran tepkiler ($F=5.624$, $p<.004$), duygu odaklı tepkiler ($F=3.538$, $p<.030$), problem odaklı tepki puanları ($F=7.035$, $p<.001$) arasında anlamlı fark olduğu görülmektedir. Diğer yandan cinsiyet ve anne eğitim düzeyi değişkeni etkileşimine göre yalnızca küçümseyici tepkiler puanlarında ($F=3.750$, $p<.024$) anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir. Diğer bir deyişle annelerin küçümseyici tepki puanlarında eğitim düzeyi ile çocukların cinsiyeti değişkenine göre bir etkileşim olduğu görülmektedir.

Şekil 1’de cinsiyet ve anne eğitim düzeyi değişkenlerinin etkileşimine göre annelerin küçümseyici tepkiler puanlarındaki değişiklik görülmektedir.

Şekil 1. Anne Eğitim Düzeylerine Göre Kız ve Erkek Çocukların Annelerinin Küçümseyici Tepkilerindeki Farklılaşmalar

Şekil 1 incelendiğinde, hem ilköğretim mezunu hem de ortaöğretim mezunu annelerin erkek ve kız çocuklarını küçümseyici tepkiler puanlarının yüksek öğretim mezunu annelerden daha yüksek olduğu, yükseköğretim, ortaöğretim ve ilköğretim mezunu annelerin erkek çocuklarını küçümseyici tepki puanlarının kız çocuklarını küçümseyici tepki puanlarından daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 3’de cinsiyet ve eğitim düzeyine göre babaların (cezalandırıcı tepkiler, küçümseyici tepkiler, duygu ifadesini kolaylaştıran tepkiler, duygu odaklı tepkiler, problem odaklı tepkiler) duygusal sosyalleştirme davranışlarına ait sayısal değerler verilmiştir.

Tablo 3. Çocukların Cinsiyeti ve Baba Eğitim Düzeyine Göre Babaların Duygusal Sosyalleştirme Davranış Puanlarına Ait Tanımlayıcı İstatistik Sonuçları

Değişkenler	Cinsiyet	Baba eğitim düzeyi	n	$\bar{x}$	ss	Tukey testi
Cezalandırıcı tepkiler	Erkek	İlköğretim (1)	16	33.81	11.83	
		Ortaöğretim(2)	46	28.63	14.17	
		Yükseköğretim(3)	123	24.08	10.60	
		<i>Toplam</i>	185	26.05	12.02	
	Kız	İlköğretim (1)	13	27.61	9.87	
		Ortaöğretim(2)	41	25.34	10.29	
		Yükseköğretim(3)	124	23.71	10.27	
		<i>Toplam</i>	178	24.37	10.26	
	Toplam	İlköğretim (1)	29	31.03	11.25	1-3
		Ortaöğretim(2)	87	27.08	12.53	2-3
		Yükseköğretim(3)	247	23.89	10.42	
Küçümseyici tepkiler	Erkek	İlköğretim (1)	16	39.06	7.69	
		Ortaöğretim(2)	46	36.97	11.70	
		Yükseköğretim(3)	123	32.71	8.58	
		<i>Toplam</i>	185	34.32	9.62	
	Kız	İlköğretim (1)	16	32.53	7.65	
		Ortaöğretim(2)	46	34.09	8.67	
		Yükseköğretim(3)	123	32.39	7.72	
		<i>Toplam</i>	185	32.79	7.93	
	Toplam	İlköğretim (1)	16	36.13	8.23	
		Ortaöğretim(2)	46	35.62	10.42	2-3
		Yükseköğretim(3)	123	32.55	8.15	
Duygu ifadesini kolaylaştıran tepkiler	Erkek	İlköğretim (1)	16	42.93	7.59	
		Ortaöğretim(2)	46	40.45	9.16	
		Yükseköğretim(3)	123	39.96	8.42	
		<i>Toplam</i>	185	40.34	8.54	
	Kız	İlköğretim (1)	16	39.46	10.21	
		Ortaöğretim(2)	46	39.87	8.27	
		Yükseköğretim(3)	123	41.30	8.18	
		<i>Toplam</i>	185	40.84	8.34	
	Toplam	İlköğretim	16	41.37	8.86	
		Ortaöğretim	46	40.18	8.70	
		Yükseköğretim	123	40.63	8.31	

Tablo 3. Devamı

Değişkenler	Cinsiyet	Baba eğitim düzeyi	n	$\bar{x}$	ss	Tukey testi
Duygu odaklı tepkiler	Erkek	İlköğretim (1)	16	43.56	10.15	1-3
		Orta öğretim(2)	46	49.00	8.79	
		Yüksek öğretim(3)	123	48.64	7.27	
		Toplam	185	48.29	8.03	
	Kız	İlköğretim (1)	16	44.15	13.37	
		Orta öğretim(2)	46	46.39	8.66	
		Yüksek öğretim(3)	123	49.70	8.05	
		Toplam	185	48.53	8.80	
	Toplam	İlköğretim (1)	16	43.82	11.48	
		Orta öğretim(2)	46	47.77	8.78	
		Yüksek öğretim(3)	123	49.17	7.67	
Problem odaklı tepkiler	Erkek	İlköğretim (1)	16	43.12	9.15	
		Orta öğretim(2)	46	47.00	8.39	
		Yüksek öğretim(3)	123	47.34	6.38	
		Toplam	185	46.89	7.24	
	Kız	İlköğretim (1)	16	44.76	12.37	
		Orta öğretim(2)	46	45.60	8.08	
		Yüksek öğretim(3)	123	47.45	7.49	
		Toplam	185	46.83	8.07	
	Toplam	İlköğretim (1)	16	43.86	10.54	
		Orta öğretim(2)	46	46.34	8.23	
		Yüksek öğretim(3)	123	47.40	6.95	

Tablo 3 incelendiğinde, cinsiyete ve baba eğitim düzeyine göre babaların duygusal sosyalleştirme puanlarının farklılaştığı görülmektedir. İlköğretim mezunu babaların cezalandırıcı tepki puanları ($\bar{x}$ =31.03) ve ortaöğretim mezunu babaların cezalandırıcı tepkiler puanları ($\bar{x}$ =27.08) yükseköğretim mezunu babaların cezalandırıcı tepkiler puanlarından ($\bar{x}$ =23.89) daha yüksektir. Ayrıca ortaöğretim mezunu babaların küçümseyici tepkiler puanlarının ($\bar{x}$ =35.62) yükseköğretim mezunu babaların küçümseyici tepkiler puanlarından ($\bar{x}$ =32.55) daha yüksek olduğu görülmektedir. Bunun yanında üniversite mezunu babaların duygu odaklı tepkiler puanları ($\bar{x}$ =49.17) ilköğretim mezunu babaların duygu odaklı tepkiler puanlarından ($\bar{x}$ =43.82) daha yüksektir. Diğer yandan babaların erkek çocuklarını cezalandırıcı tepkiler ($\bar{x}$ =26.05) ve küçümseyici tepkiler puanlarının ($\bar{x}$ =34.32), kız çocuklarının cezalandırıcı tepkiler ($\bar{x}$ =24.37) ve küçümseyici tepkiler puanlarından ($\bar{x}$ =32.79) daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 4’de okul öncesi çocukların cinsiyeti, babaların eğitim düzeyi, cinsiyet ve baba eğitim düzeyi etkileşimine göre babaların duygusal sosyalleştirme (cezalandırıcı tepkiler, küçümseyici tepkiler, duygu ifadesini kolaylaştıran tepkiler, duygu odaklı tepkiler, problem odaklı tepkiler) puanlarının farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin Çok Değişkenli Varyans Analizi sonuçları verilmiştir.

Tablo 4. Cinsiyet, Eğitim Düzeyi, Cinsiyet ve Eğitim Düzeyi Etkileşimine Göre Babaların Duygusal Sosyalleştirme Puanlarına İlişkin Çok Değişkenli Varyans Analizi Sonuçları

Varyans kaynağı	Bağımlı değişkenler	F	p	Wilks' Lambda	p
Cinsiyet	Cezalandırıcı tepkiler	3.968	.047	1.482	.195
	Küçümseyici tepkiler	6.174	.013		
	Duygu ifadesini kolaylaştıran tepkiler	.511	.475		
	Duygu odaklı cevaplar	.066	.797		
	Problem odaklı cevaplar	.011	.915		
Baba eğitim düzeyi	Cezalandırıcı tepkiler	6.462	.002	2.679	.003
	Küçümseyici tepkiler	4.821	.009		
	Duygu ifadesini kolaylaştıran tepkiler	.186	.831		
	Duygu odaklı tepkiler	5.672	.004		
	Problem odaklı tepkiler	2.951	.054		
Cinsiyet*baba eğitim düzeyi	Cezalandırıcı tepkiler	1.268	.283	1.556	.116
	Küçümseyici tepkiler	2.027	.133		
	Duygu ifadesini kolaylaştıran tepkiler	1.273	.281		
	Duygu odaklı tepkiler	1.578	.208		
	Problem odaklı tepkiler	.520	.595		

Analiz sonuçları incelendiğinde, çocuğun cinsiyetine göre babaların cezalandırıcı tepkiler ($F=3.968$, $p<.047$) ve küçümseyici tepkiler puanları ($F=6.174$, $p<.013$) arasında anlamlı fark olduğu görülmektedir. Ayrıca babaların eğitim düzeyi ile cezalandırıcı tepkiler ($F=6.462$, $p<.002$), küçümseyici tepkiler ($F=4.821$, $p<.009$) ve duygu odaklı tepkiler puanları ($F=5.672$, $p<.004$) arasında da anlamlı fark olduğu görülmektedir.

Tablo 5'de annelerin duygusal sosyalleştirme davranışlarının okul öncesi çocukların sosyal becerilerini yordamasına ilişkin Çoklu Regresyon Analizi sonuçları verilmektedir.

Tablo 5. Annelerin Duygusal Sosyalleştirme Davranışlarının Okul Öncesi Çocukların Sosyal Becerilerini Yordaması İle İlgili Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

Değişken	B	SH _B	β	t	P	İkili r	Kısmi r
Sabit	161.003	15.955		10.091	.000		
Cezalandırıcı tepkiler	-.219	.279	-.059	-.786	.432	-.040	-.042
Küçümseyici tepkiler	-.214	.335	-.046	-.638	.524	-.032	-.034
Duygu ifadesini kolaylaştıran tepkiler	1.119	.309	.239	3.626	.000	.182	.188
Duygu odaklı tepkiler	-.052	.433	-.011	-.120	.905	-.006	-.006
Problem odaklı tepkiler	.587	.523	.110	1.122	.263	.056	.059

R=.311 R²=.097

F=7.667 P=.000

Tablo 5'de görüldüğü gibi annelerin duygusal sosyalleştirme davranışları ile (yordayıcı değişkenlerle), çocukların sosyal becerileri (yordanan) arasındaki ikili ve kısmi korelasyonlar incelendiğinde, yalnızca duygu ifadesini kolaylaştıran tepkiler ile sosyal beceriler arasında pozitif yönde ($r=.18$) düşük düzeyde bir ilişki gözlenmektedir. Diğer değişkenler kontrol edildiğinde, iki değişken arasındaki ilişkinin arttığı ($r=.19$) görülmektedir. İlişkinin pozitif olması annelerin duygu ifadesini kolaylaştıran tepkilerinin artmasının çocukların sosyal becerilerini olumlu yönde etkilediği

anlamına gelmektedir. Annelerin duygusal sosyalleştirme davranışları ile çocukların sosyal becerileri arasında anlamlı bir ilişki vardır ($R = .311$ $R^2 = .097$ $P < .000$). Adı geçen 5 değişken birlikte, çocukların sosyal becerilerine ilişkin toplam varyansın yalnızca % 10'unu açıklamaktadır. Bu durum çocukların sosyal becerileri üzerinde başka faktörlerin de etkili olduğunu göstermektedir. Öte yandan standardize edilmiş regresyon katsayılarına (β) göre, yordayıcı değişkenlerin çocukların sosyal becerileri üzerindeki göreceli önem sırası; (1) duygu ifadesini kolaylaştıran tepkiler, (2) probleme odaklı tepkiler (3) cezalandırıcı tepkiler (4) küçümseyici tepkiler, (5), duyguya odaklı tepkiler şeklindedir. Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin t-testi sonuçları incelendiğinde ise, 5 yordayıcı değişkenden yalnızca duygu ifadesini kolaylaştıran tepkilerin sosyal becerilerin anlamlı bir yordayıcısı olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 6'de babaların duygusal sosyalleştirme davranışlarının okul öncesi çocukların sosyal becerilerini yordamasına ilişkin Çoklu Regresyon Analizi sonuçları verilmektedir.

Tablo 6. Babaların Duygusal Sosyalleştirme Davranışlarının Okul Öncesi Çocukların Sosyal Becerilerini Yordaması İle İlgili Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

Değişken	B	SH _B	β	t	P	İkili r	Kısmi r
Sabit	166.487	14,552		11.440	.000		
Cezalandırıcı tepkiler	-.630	.280	-.183	-2.252	.025	-.113	-.118
Küçümseyici tepkiler	.342	.330	.078	1.037	.300	.052	.055
Duygu ifadesini kolaylaştıran tepkiler	1.122	.321	.245	3.497	.001	.175	.182
Duygu odaklı tepkiler	.420	.434	.091	.967	.334	.048	.051
Problem odaklı tepkiler	-.165	.501	-.033	-.330	.742	-.017	-.017

$R = .323$ $R^2 = .105$

$F = 8.339$ $P = .000$

Tablo 6'da görüldüğü gibi babaların duygusal sosyalleştirme davranışları ile (yordayıcı değişkenlerle), çocukların sosyal becerileri (yordanan) arasındaki ikili ve kısmi korelasyonlar incelendiğinde, cezalandırıcı tepkiler ile sosyal beceriler arasında negatif yönlü düşük düzeyde bir ilişki varken, duygu ifadesini kolaylaştıran tepkiler ile sosyal beceriler arasında pozitif yönlü düşük düzeyde bir ilişki gözlenmektedir. Diğer bir anlatımla babaların cezalandırıcı tepkileri arttıkça çocukların sosyal becerilerin azaldığı duygu ifadesini kolaylaştıran tepkileri arttıkça sosyal becerilerinin arttığı söylenebilir. Babaların duygusal sosyalleştirme davranışları ile çocukların sosyal becerileri arasında anlamlı bir ilişki vardır ($R = .323$, $R^2 = .105$, $p < .000$). Adı geçen 5 değişken ile birlikte, çocukların sosyal becerilerine ilişkin toplam varyansın yalnızca % 11'ini açıklamaktadır. Bu durum çocukların sosyal becerileri üzerinde başka faktörlerin de etkili olduğunu göstermektedir. Öte yandan standardize edilmiş regresyon katsayılarına (β) göre, yordayıcı değişkenlerin çocukların sosyal becerileri üzerindeki göreceli önem sırası; (1) duygu ifadesini kolaylaştıran tepkiler, (2) cezalandırıcı tepkiler, (3) duygu odaklı tepkiler, (4) küçümseyici tepkiler, (5) probleme odaklı tepkiler şeklindedir. Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin t-testi sonuçları incelendiğinde ise, 5 yordayıcı değişkenden cezalandırıcı tepkiler ve duygu ifadesini kolaylaştıran tepkilerin, sosyal becerilerin anlamlı bir yordayıcısı olduğunu ortaya koymaktadır.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Araştırmanın ilk sonucuna göre anne eğitim düzeyine göre annelerin duygu sosyalleştirme tepkileri arasında fark olduğu görülmektedir. Diğer bir deyişle, annelerin eğitim düzeyi arttıkça olumlu duygu sosyalleştirme tepkilerinin arttığı olumsuz tepkilerinin ise azaldığı söylenebilir. Ayrıca cinsiyet ve anne eğitim düzeyi değişkeni etkileşimine göre küçümseyici tepki puanlarında anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir. Yani ilköğretim mezunu anneler diğer annelere göre erkek çocuklarının olumsuz duygularını küçümsemektedirler. Araştırmanın ikinci sonucuna göre, babanın olumsuz tepkilerinin çocuğun cinsiyetine göre farklılaştığı erkek çocuklarını kızlara göre daha fazla cezalandırdıkları ve küçümstedikleri söylenebilir. Ayrıca babaların eğitim düzeyi ile olumsuz tepkiler ve duygu odaklı tepki puanları arasında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. İlköğretim mezunu babaların daha fazla olumsuz tepkiler gösterdikleri ve daha az olumlu tepkiler gösterdikleri söylenebilir.

İlgili literatüre göre, duygu sosyalleştirme süreci (Eisenberg vd., 1998; Friedlmeier vd., 2011; Root ve Rubin, 2010) çocukların özellikleri, anne-babaların özellikleri, kültürel faktörler ve içinde bulunan ortamdan etkilenmektedir. Tekin'e (2008) göre, anne eğitim düzeyi çocuk yetiştirme tutumlarını etkilemektedir. Eğitim düzeyi arttıkça anne, geleneksel çocuk yetiştirme tutumu olan otoriter yaklaşımdan uzaklaşmakta, çocukları ile demokratik ilişkiler kurmaktadır. Diğer bir deyişle annenin eğitim düzeyinin yükselmesi katı disiplinde azalmaya ve demokratik yaklaşım biçimine olan eğilimde artmaya neden olabilmektedir. Eğitim düzeyi yüksek annelerin çocuklarına karşı daha demokratik tarzda davrandıkları, çocuklarının olumsuz duygularını sosyalleştirirken daha fazla olumlu tepkiler gösterdikleri söylenebilir. Bir diğer anlatımla, yüksek eğitilmiş anneler; özgüven, kendi ayakları üzerinde durabilme, girişken olma gibi becerilerin kazandırılmasına önem vermekte ve çocuğun sosyal ihtiyacını daha fazla karşılamaktadırlar (Çağlar, Dinçyürek ve Aslan, 2012). Bozaslan ve Kaya'ya (2011) göre eğitim düzeyi yüksek olan anneler demokratik tutumlara sahiptir. Bu annelerin çocuklarının akademik başarıları ve problem çözme becerileri yüksek, sosyal kaygıları da düşüktür. Duygusal sosyalleştirmeye anne-babaların eğitim düzeyinin etkisinin yanında kültürün etkisi ile ilgili yapılan bir çalışmada (Nelson, Leerkes, O'Brien, Calkins ve Marcovitch, 2012) annelerin 5 yaş çocuklarının olumsuz duygularını sosyalleştirmesi incelenmiştir. Araştırmaya 65 Afrika ve Avrupa kökenli anne katılmıştır. Araştırma sonucunda Afrika kökenli Amerikalı annelerin çocuğunun olumsuz duygularını Avrupa kökenli Amerikalı annelere göre daha az kabul ettikleri ayrıca Afrika kökenli erkek çocukların annelerinin çocuklarının olumsuz duygularını göstermelerini olumsuz sosyal sonuçlar olarak algıladıkları ortaya çıkarılmıştır. Araştırmacılar anne-babalığın kültüre göre şekillendiğini (Sen, Yavuz-Muren ve Yağmurlu, 2014) geleneksel kültürlerin çocuklar üzerinde yüksek düzeyde kontrolü olduğunu vurgulamaktadırlar (Kağıtçıbaşı, 1970). Bu noktadan hareketle, Türkiye'de kültürel ve geleneksel normlar fiziksel cezalandırma ile ilişkili olup (Orhon, Ulukol, Bingöler ve Gülnar, 2006; Yağmurlu ve Sanson, 2009) anne-babalar arasında cezalandırma yaygındır. Özellikle erkek çocuklara umursamamazlık ve aşırı tepki yöntemleri daha fazla uygulanmaktadır (Tazeoğlu, 2011). Sonuç olarak düşük eğitilmiş anne-babaların erkek çocuklarına olumsuz tepkiler göstermeleri beklenebilir. Bunun yanında araştırma sonucunda babaların erkek çocuklarının olumsuz duygularına karşı daha fazla cezalandırıcı ve küçümseyici tepkiler göstermeleri ise yurt dışında yapılan araştırma sonuçları ile de örtüşmektedir. Araştırmalarda anne ve babaların çocuğun cinsiyetine bağlı olarak farklı duygu sosyalleştirme uygulamalarına başvurdukları belirtilmektedir (Garner vd., 1997).Yapılan bu çalışmalarda babaların annelere göre çocukların duygularına daha fazla cezalandırıcı tepkiler ve destekleyici olmayan tarzlarda yanıt verdikleri görülmektedir (Eisenberg vd., 1996; McElwain, Halberstadt ve Volling, 2007). Ayrıca orta sınıftan gelen annelerin erkek çocukların üzgün ifadelerini destekledikleri babaların ise kızların üzgün ifadesini destekledikleri bulunmuştur (Cassano, Zeman ve Sanders, 2014). Babalar ile ilgili elde edilen bu sonuç duygu metabilizasyon kavramı ele alınarak da açıklanabilir. Hooven, Gottman ve Katz (1995) duygu-meta bilişi, anne-babaların özel duygularının farkındalığı, kendi farkındalığı, çocuğunun duygularını kabul etme ve çocuğunun duygularına koçluk yapma olarak açıklamıştır. Babaların duygu bilişi, çocukla etkileşim ve evlilik

çatışmalarını çözme yetenekleri ile ilişkilidir. Özellikle duygu koçluğu yapan babaların aşağılayıcı olmayan ve sevgi gösteren eşlere sahip olduğu evlilik çatışması içinde olan babaların ise çocukla ilgili ilişkilere katılımlarının azaldığı belirtilmektedir (Parke, 1995). Özbey (2013) yaptığı çalışmada, Türk anne-babaların okul öncesi çocukların sosyal becerileri üzerinde sosyal destek sistemlerinin ve evlilik uyumlarının etkisini araştırmıştır. Araştırmasının sonucunda anne-babaların evlilik uyumları ile sosyal destek sistemleri arasında pozitif ilişki olduğunu bulmuştur. Diğer yandan Türk toplumunda erkek çocukların daha baskın karakter olmasını isteme eğilimi vardır. Bunun sonucunda; erkek çocuklara özgü olarak düşünülen roller; erken yaşlarda daha çok vurgulanmakta, sosyalleşme sürecini erkek çocuklar, kız çocuklara göre cinsiyete ilişkin kalıp yargılara daha çok bağlı olarak geçirmektedirler (Kahraman ve Başal, 2011; Karasaraçoğlu ve Başal, 1998). Diğer bir anlatımla, çocuğun içinde yaşadığı toplumun sosyal norm ve gelenekleri cinsiyet kalıp yargılarını etkilemektedir. Bu nedenle toplumda kız ve erkek çocuklara karşı gösterilen yaklaşımlar farklı olabilmektedir. Örneğin, Gürşimşek ve Günay (2005) Türkiye’de okul öncesinde resimli çocuk kitaplarını inceledikleri çalışmalarında, duygusallığın kadın modellere cesaretin erkek modellere yüklendiğini belirtmektedirler. Araştırmacılara göre, okul öncesi dönemde resimli çocuk kitapları cinsiyet rol kalıpları ve davranışları ele alış biçimiyle önemli bir model oluşturmaktadırlar. Sonuç olarak annenin ve babanın çocukların duygularının özellikle erkek çocukların olumsuz duygularının sosyalleştirilmesinde daha fazla cezalandırıcı ve küçümseyici tepkileri kültüre bağlı (örneğin, erkek çocukların cinsiyet rolleri), anne ve babaya (örneğin, evlilikte yaşanan çatışma vs.) ait pek çok farklı değişkenin etkisi ile ortaya çıkabileceği söylenebilir.

Araştırmanın üçüncü sonucuna göre annelerin duygusal sosyalleştirme davranışları ile çocukların sosyal becerileri arasında anlamlı bir ilişki vardır ($R=.311$; $R^2=.097$; $p<.000$). Çocukların sosyal becerilerine ilişkin toplam varyansın yalnızca % 10’unu açıklamaktadır. Araştırmanın dördüncü sonucuna göre babaların duygusal sosyalleştirme davranışları ile çocukların sosyal becerileri arasında anlamlı bir ilişki vardır ($R=.323$, $R^2=.105$, $p<.000$). Çocukların sosyal becerilerine ilişkin toplam varyansın yalnızca % 11’ini açıklamaktadır.

Russell’e (2003) göre babalar çocukların sosyal, duygusal ve bilişsel gelişimi üzerinde açık bir etkiye sahiptir. Araştırmacılara göre (Ömeroğlu vd., 2014) okul öncesinde sosyal becerilerin gelişimi çocuğun gelecekteki ruh sağlığını, sosyal-duygusal ve davranışsal uyumunu ve akademik başarısını etkilemektedir. Çocuklar sosyal becerileri ebeveyn ya da bakım veren kişilerle iletişim kurarak öğrenmeye başlamaktadır. Anne-babanın eğitimi, katı, tutarsız ve cezalandırıcı tutumları, olumsuz aile içi iletişim, aile içi şiddet bu noktada önemli değişkenler olarak kabul edilmektedir. Keza olumsuz anne-baba tutumları ve olumsuz ebeveyn-çocuk etkileşimi çocukluktaki davranış problemlerinin gelişiminde ve kalıcılığı üzerinde oldukça etkili bir rol oynamaktadır (Özmen, 2013). Anne ve babaların okul öncesi çocukların olumsuz duygularına destekleyici tepkilerinin çocukların duyguları anlamasına ve akran çatışmasının azalmasına neden olmaktadır (McElwain vd., 2007). Garner ve Estep (2001) okul öncesi çocukların sosyal becerileri ile duygusal yeterlikleri arasındaki ilişkiyi sınıadıkları çalışmalarında, duygu yeterliği ile ilgili değişkenlerin akran ilişkilerinde etkili olduğu sonucunu elde etmişlerdir.

Araştırma sonuçları ışığında aşağıdaki öneriler geliştirilebilir:

Başta eğitim düzeyi düşük anne ve babalar olmak üzere okul öncesi çocukların anne-babaları olumsuz duygu sosyalleştirme ve çocuğun gelişimi ve eğitimi ile ilgili diğer konularda konunun uzmanları tarafından konferans, seminer gibi eğitimsel etkinlikler yoluyla desteklenmelidir.

Bu çalışmada anne babaya ait veriler, anne babanın kendisinin doldurduğu ölçüm aracıyla sınırlıdır. Yapılacak diğer çalışmalarda hem nicel hem nitel araştırma teknikleri kullanılarak veriler elde edilebilir.

Bu araştırma yarıdan fazlası üniversite mezunu, çocukları okul öncesi eğitim kurumuna devam eden, şehir merkezinde yaşayan anne babalar ile sınırlıdır. Farklı örneklem grupları üzerinde (kırsalda yaşayan anne-babalar, boşanmış anne-babalar, göçmen anne-babalar, roman anne-babalarvs.) benzer araştırmalar yapılabilir.

Okul öncesi eğitim kurumuna devam etmeyen çocukların anne babalarının katıldığı benzer araştırmalar planlanabilir.

Okul öncesi öğretmenler, aile katılımı konusunda bilinçlendirilip öğretmenler yoluyla anne babaların ebeveynlik yeterlikleri geliştirilebilir.

Geleceğin anne babaları olacak gençlere (üniversitelerin son sınıflarında okuyan öğrencilere) anne babalık ile ilgili dersler verilebilir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırmada anne ve babaların Elazığ il merkezinde oturuyor olması, annelerin yarısının üniversite mezunu ve çalışıyor olması, babaların yarıdan fazlasının üniversite mezunu ve memur olarak görev yapması ve çocuklarının Elazığ İl merkezinde bulunan okul öncesi eğitim kurumlarına devam etmeleri sınırlılık olarak kabul edilmiştir. Bu nedenlerden dolayı elde edilen sonuçlar sadece araştırma örneklemine alınan çocuklar ve anne babalarına genellenebilir. Diğer yandan yaklaşık bir dönemde 363 anne, 363 baba ve 363 çocuk olmak üzere toplam 1089 kişiden veri elde edilmiş olması çalışmanın güçlü yönleri arasında yer almaktadır. Diğer yandan anne ve babaların duyu sosyalleştirme davranışları, onların ilgili ölçeğe verdikleri cevaplardan, çocukların sosyal becerileri ise öğretmenlerinin gözlemleri sonucu doldurdıkları ölçme aracından elde edilen bilgilerden yola çıkılarak değerlendirildiğinden dolayı bu durum çalışmanın zayıf yönlerinden biri olarak ele alınabilir.

Kaynakça

- Altan Aytun, Ö., Yağmurlu, B. ve Yavuz, H. M. (2013). Turkish mothers' coping with children's negative emotions: A brief report. *Journal of Child and Family Studies*, 22(3), 437-443.
- Atay, Z. S. (2009). *Annelerde duygulanım ve erken çocukluk dönemindeki duygu sosyalizasyonu* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Avcıoğlu, H. (2007). Sosyal becerileri değerlendirme ölçeğinin geçerlik ve güvenirlik çalışması (4-6 yaş). *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(3), 93-103.
- Baker, J. K., Fenning, R. M. ve Crnic, K. A. (2011). Emotion socialization by mothers and fathers: Coherence among behaviors and associations with parent attitudes and children's social competence. *Social Development*, 20(2), 412-430.
- Birnbaum, D. W., Nosanchuk, T. A. ve Croll, W. L. (1980). Children's stereo types about sex differences in emotionality. *Sex Roles*, 6(3), 435-443.
- Bozaslan, H. ve Kaya, A. (2011). Üniversite öğrencilerinin anne baba tutumlarının problem çözme, sosyal kaygı ve akademik başarıları açısından incelenmesi (Harran Üniversitesi Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma). *2nd International Conference on New Trends in Education and Their Implications* içinde (s. 27-29).
- Brophy-Herb, H. E., Schiffman, R. F., Bocknek, E. L., Dupuis, S. B., Fitzgerald, H. E., Horodyski, M., ... Hillaker, B. (2011). Toddlers' social-emotional competence in the contexts of maternal emotion socialization and contingent responsiveness in a low-income sample. *Social Development*, 20(1), 73-92.
- Brody, L. R. (1999). *Gender, emotion, and the family*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Buck, R. (1985, April). *Emotion and cognition: A developmental-interactionist perspective*. The Biennial Meeting of the Society for Research in Child Development toplantısında sunulmuş sözlü bildiri, Toronto, Ontario, Canada.
- Cassano, M., Perry-Parrish, C. ve Zeman, J. (2007). Influence of gender on parental socialization of children's sadness regulation. *Social Development*, 16(2), 210-231.
- Cassano, M. C., Zeman, J. L. ve Sanders, W. M. (2014). Responses to children's sadness: Mothers' and fathers' unique contributions and perceptions. *Merrill-Palmer Quarterly*, 60(1), 1-23.
- Chaplin, T. M., Cole, P. M. ve Zahn-Waxler, C. (2005). Parental socialization of emotion expression: gender differences and relation to child adjustment. *Emotion*, 5(1), 80-88.
- Çağlar, M., Dinçyürek, S. ve Arsan, N. (2012). Üniversite öğrencilerinin sosyal kaygılarının analizi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 43, 106-116.
- Denham, S. A., Mitchell-Copeland, J., Strandberg, K., Auerbach, S. ve Blair, K. (1997). Parental contributions to preschoolers' emotional competence: Direct and indirect effects. *Motivation and Emotion*, 21(1), 65-86.
- Denham, S. A., Bassett, H. H. ve Wyatt, T. M. (2010). Gender differences in the socialization of preschoolers' emotional competence. *New Directions for Child and Adolescent Development*, 128, 29-49.
- Eisenberg, N., Cumberland, A. ve Spinrad, T. L. (1998). Parental socialization of emotion. *Psychological Inquiry*, 9(4), 241-273.
- Eisenberg, N., Fabes, R. A. ve Murphy, B. C. (1996). Parents' reactions to children's negative emotions: Relations to children's social competence and comforting behavior. *Child Development*, 67(5), 2227-2247.
- Engle, J. M. ve McElwain, N. L. (2011). Parental reactions to toddlers' negative emotions and child negative emotionality as correlates of problem behavior at the age of three. *Social Development*, 20(2), 251-271.

- Ersay, E. (2007). *Preschool teachers' emotional experience traits, awareness of their own emotions and their emotional socialization practices* (Yayımlanmamış doktora tezi). The Pennsylvania State University.
- Fabes, R. A., Eisenberg, N. ve Bernzweig, J. (1990). The coping with children's negative emotions scale: Procedures and scoring. <http://www.public.asu.edu/~rafabes/GUEST.HTM> adresinden erişildi.
- Friedlmeier, W., Corapci, F. ve Cole, P. M. (2011). Emotion Socialization in cross-cultural perspective. *Social and Personality Psychology Compass*, 5(7), 410-427.
- Garner, P. W. ve Estep, K. M. (2001). Emotional competence, emotion socialization, and young children's peer-related social competence. *Early Education and Development*, 12(1), 29-48.
- Garner, P. W., Robertson, S. ve Smith, G. (1997). Preschool children's emotional expressions with peers: The roles of gender and emotion socialization. *Sex Roles*, 36(11-12), 675-691.
- Gerhardt, M. (2014). *Father emotion socialization and children's emotion regulation* (Yayımlanmamış doktora tezi). The Ohio State University.
- Gürşimşek, I. ve Günay, D. (2005). Çocuk kitaplarında cinsiyet rollerinin işlenişinde kullanılan dilsel ve dil dışı göstergelerin değerlendirilmesi. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (18), 53-63.
- Güven, E. ve Erden, G. (2013). Duygu sosyalleştirme bağlamında bir derleme. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 20(2), 119-130.
- Güven, E. (2013). *Çocuğun davranış sorunları ile algıladığı anne baba çatışması arasındaki ilişkiler: Duygu sosyalleştirmenin aracı rolü* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Hastings, P. D. ve De, I. (2008). Parasympathetic regulation and parental socialization of emotion: Biopsychosocial processes of adjustment in preschoolers. *Social Development*, 17(2), 211-238.
- Hastings, P. D., McShane, K. E., Parker, R. ve Ladha, F. (2007). Ready to make nice: Parental socialization of young sons' and daughters' prosocial behaviors with peers. *The Journal of Genetic Psychology*, 168(2), 177-200.
- Havighurst, S. S., Wilson, K. R., Harley, A. E., Prior, M. R. ve Kehoe, C. (2010). Tuning in to kids: Improving emotion socialization practices in parents of preschool children—findings from a community trial. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 51(12), 1342-1350.
- Hooven, C., Gottman, J. M. ve Katz, L. F. (1995). Parental meta-emotion structure predicts family and child outcomes. *Cognition & Emotion*, 9(2-3), 229-264.
- Horner, C. G. ve Wallace, T. L. (2013). Measuring emotion socialization in schools. *Journal of School Health*, 83(10), 697-703.
- Jones, S., Eisenberg, N., Fabes, R. A. ve MacKinnon, D. P. (2002). Parents' reactions to elementary school children's negative emotions: Relations to social and emotional functioning at school. *Merrill-Palmer Quarterly*, 48(2), 133-159.
- Kağıtçıbaşı, C. (1970). Social norms and authoritarianism: A Turkish-American comparison. *Journal of Personality and Social Psychology*, 16(3), 444-451.
- Kahraman, P. B. ve Başal, H. A. (2011). Anne eğitim düzeyine göre çocukların cinsiyet kalıp yargıları ile oyun ve oyuncak tercihleri. *NWSA: Social Sciences*, 6(1), 1344-1366.
- Kapıkıran, N., İvrendi, A. ve Adak, A. (2006). Okul öncesi çocuklarında sosyal beceri: Durum saptaması. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(1), 20-28.
- Karasaraçoğlu, N. ve Başal, H. A. (1998). *Annenin eğitim düzeyinin çocuğun cinsiyet özelliklerine ilişkin kalıp yargılarının gelişimi üzerine etkisi*. VII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi'nde sunulmuş sözlü bildiri, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Kılıç, Ş. (2014). Ebeveyn duygu sosyalleştirme davranışlarının açıklayıcı bir bağlam içinde daha iyi anlaşılması. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 10(2), 511-521.

- McElwain, N. L., Halberstadt, A. G. ve Volling, B. L. (2007). Mother and father-reported reactions to children's negative emotions: Relations to young children's emotional understanding and friendship quality. *Child Development*, 78(5), 1407-1425.
- Nelson, J. A., Leerkes, E. M., O'Brien, M., Calkins, S. D. ve Marcovitch, S. (2012). African American and European American mothers' beliefs about negative emotions and emotion socialization practices. *Parenting*, 12(1), 22-41.
- Orhon, F. S., Ulukol, B., Bingoler, B. ve Gülnar, S. B. (2006). Attitudes of Turkish parents, pediatric residents, and medical students toward child disciplinary practices. *Child Abuse & Neglect*, 30(10), 1081-1092.
- Ömeroğlu, E., Büyüköztürk, Ş., Çakan, M., Aydoğan, Y., Çakmak, E. K., Akduman, G. G., ... Karayol, S. (2014). Okul öncesi sosyal beceri değerlendirme ölçeği anne-baba formuna ait norm değerlerinin belirlenmesi ve yorumlanması. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(2), 102-115.
- Özbey, S. (2013). Effects of parents' marital adjustment and perceived social support on preschool children's social skills. *Educational Research International International*, 1(2), 95-105.
- Özmen, S. K. (2013). Anne-baba eğitimi programının çocuklardaki davranış sorunları ve anne-babaların depresyon düzeylerine etkisi. *Eğitim ve Bilim*, 38(167), 98-113.
- Özyürek, A., Begde, Z. ve Yavuz, N. F. (2014). Okul öncesi çocukların sosyal becerileri ile yakın çevresindeki yetişkin etkileşimleri arasındaki ilişki. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(2), 115-134.
- Parke, R. D. (1995). Fathers and families. M. H. Bornstein (Ed.). *Handbook of Parenting* içinde (Cilt 3, s. 27-63). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Pattanakul, D. (2011). *Paternal responses totoddlers' negative emotions* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Michigan State University.
- Raval, V. V., Raval, P. H. ve Deo, N. (2013). Mothers' socialization goals, mothers' emotion socialization behaviors, child emotion regulation, and child socio emotional functioning in urban India. *The Journal of Early Adolescence*, 34(2), 229-250.
- Root, A. K. ve Rubin, K. H. (2010). Gender and parents' reactions to children's emotion during the preschool years. *New Directions for Child and Adolescent Development*, 128, 51-64.
- Russell, C. C. (2003). Parent education: What is required to build the skills. Canada: Invest in Kids.
- Sen, H., Yavuz-Muren, H. M. ve Yağmurlu, B. (2014). Parenting: The Turkish context. *Parenting Across Cultures* içinde (s. 175-192). Netherlands: Springer.
- Siegel, S. J. ve Alloy, L. B. (1990). Inter personal perceptions and consequences of depressive-significant Other relationships: A naturalistic study of college roommates. *Journal of Abnormal Psychology*, 99(4), 361.
- Sperling, J. (2012). *Emotion socialization in the home* (Doktora tezi). University of California.
- Tazeoğlu, S. (2011). *Çocukların benlik algıları, davranış sorunları ve ana-babaların kullandıkları disiplin yöntemleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Tekin, G. (2008). *Turkish mothers attitudes toward child rearing practices* (Yayımlanmamış doktora tezi). The Pennsylvania State University.
- Underwood, M. K., Coie, J. D. ve Herbsman, C. R. (1992). Display rules for anger and aggression in school-age children. *Child Development*, 63(2), 366-380.
- Valiente, C., Fabes, R. A., Eisenberg, N. ve Spinrad, T. L. (2004). The relations of parental expressivity and support to children's coping with daily stress. *Journal of Family Psychology*, 18(1), 97.
- Warren, H. K. ve Stifter, C. A. (2008). Maternal emotion-related socialization and preschoolers' developing emotion self-awareness. *Social Development*, 17(2), 239-258.
- Yağmurlu, B. ve Altan, O. (2010). Maternal socialization and child temperament as predictors of emotion regulation in Turkish preschoolers. *Infant and Child Development*, 19(3), 275-296.

- Yağmurlu, B. ve Sanson, A. (2009). Acculturation and parenting among Turkish mothers in Australia. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 40(3), 361-380.
- Yağmurlu, B., Sanson, A. ve Köymen, S. B. (2005). Ebeveynlerin ve çocuk mizacının olumlu sosyal davranış gelişimine etkileri: Zihin kuramının belirleyici rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 20(55), 1-20.